

nji slog) ili *hotèlijer, garderòbijer* i sl. (taj akcenat nastaje ako se *ije* shvati kao dvoglas, tj. kao jedan slog, što i jest u izvornom jeziku, pa se akcent sa zadnjeg sloga premjesti na prethodni⁴ Ako bi se pisalo l+j, odnosno n+j, ne bi moglo biti sumnje koje je predzadnji slog i riječi bi glasile *hotèljjer, garderòbjjer, karabinjer*.

8.4. Uvodenjem u život znakova *ḷ* i *ṇ* omogućilo bi se da se i u pismu označi razlika u izgovoru tuđih riječi kao što su *injekcija* i *inėkcija, konjugacija* i *koñugacija* i sl. pa bi se one pisale kao što se izgovaraju, ili bi se odredio samo jedan oblik, samo ne bismo bili u situaciji da se piše *injekcija, konjugacija*, a da čita svatko kako hoće, ne znajući je li autor zapisao *in-jekcija* ili *inėkcija* i sl.

9. Mogu li se danas u praksu uvesti znakovi *ḷ* i *ṇ* (ili kakvi drugi svrsishodni)? Odjednom to vjerojatno ne bi išlo. Navike su u ljudima jake, tiskarski strojevi i fondovi slova ne bi odmah mogli zadovoljiti potrebe, a i pisači strojevi imaju svoj vijek. Ali vjerujem da bi se postepeno i ljudi navikli pisati te znakove, i tiskare bi se s vremenom opskrebile dovoljnim brojem znakova, a i proizvođači pisaćih strojeva našli bi načina da nove znakove uvrste u tastaturu, osobito ako se takvo pisanje uvede u škole, baš kao što se s vremenom sasvim uobičajio znak *d* mjesto znakova *dj* ili *gj*, koji su se prije upotrebljavali. Za to bi vrijeme vjerojatno trebalo da vrijedi i jedno i drugo pisanje, kao što se još i danas na strojevima koji nemaju *d* piše *dj*.

10. Način na koji se u najnovijim gramatikama prikazuje naš izgovor refleksa dugoga jata, a koji Brozović pokušava i teoretski opravdati, ne prikazuje naš izgovor ništa egzaktnije nego dosadašnji klasični; oba su donekle iskrivljena, ali svaki na svoju stranu. Ako od dva zla treba birati manje, onda mi se čini da treba ostati pri dosadašnjem načinu obilježavanja akcenata na refleksu dugoga jata (ako ostajemo pri dosadašnjem pisanju) sve dok ne smognemo hrabrosti i mogućnosti da odstupimo od tradicije i svoj izgovor bilježimo tako da između bilježenja i čitanja ne bude razlike.

U KOJEM OBLIKU PRIHVATITI IZVORNA DRŽAVNA IMENA ZAIRE I SIERRA LEONE?

Danijel Alerić

Dobro je poznato da ni najopravdanija lingvistička preporuka katkad ne postigne svrhu samo zato što ne dođe u pravi čas, nego onda kad se na neki pogrešni jezični oblik ljudi od pera već naviknu. Katkad se to dogodi i zato

⁴ Usporedi o akcentu takvih riječi članak D. Raguža »Strane riječi s dočetcem ier(e) u hrvatskom jeziku«, Jezik, XXI, 96-101.

što preporuka ne bude pravodobno uočena. Tako se u sredstvima javnoga informiranja, u raznim priručnicima i na zemljopisnim kartama imena afričkih zemalja Málíjē i Bùrùndijē još uvijek susreću samo u oblicima *Mali*, gen. *Mali*, i *Burundi*, gen. *Burundija*, bez sumnje zato što oni koji pišu za javnost nisu uočili da se u Pavešićevu *Jezičnom savjetniku s gramatikom*, Zagreb, 1971, s. v. *Mali*, kaže da završetak *-i* u nominativu imenica muškoga roda imaju samo neke tuđe opće imenice (*dendi*, gen. *dendija*) i vlastita imena (*Fredi*, gen. *Fredija*, *Valeri*, gen. *Valerija*), pa da bi umjesto *Mali* bilo bolje upotrebljavati oblik *Málija* (sjetimo se samo afričke Sòmālijē!), što znači da bi i umjesto *Burundi* bilo bolje upotrebljavati oblik *Bùrùndija* (sjetimo se samo evropske Bùrgùndijē!).

Nekadašnji *Belgijski Kongo* — koji je po stjecanju samostalnosti bio u svijetu poznat najprije kao *Kongo*, pa kao *Kongo (Léopoldville)*, zatim kao *Kongo (Kinšasa)* — tek je odnedavno poznat pod imenom *Zaire*. To se ime u našim sredstvima javnoga informiranja shvaća kao imenica muškoga roda u jednini, ali se prihvaća na dva načina: kao *Zaire*, gen. *Zairea*, dat. *Zaireu* itd. i kao *Zair*, gen. *Zaira*, dat. *Zairu* itd.

Za vrijeme posljednjega svjetskog nogometnog prvenstva, u lipnju prošle godine, vladala je prava zbrka u upotrebi tih oblika. I jedni su se i drugi javljali ne samo u istim novinama i tjednicima i na istim radio-stanicama nego često i u istom članku i u istoj radio-emisiji. Tako se je u *Vjesniku* od 14. lipnja 1974. moglo na str. 13. pročitati da »u utorak igraju Jugoslavija — *Zair*« i da Jovan Aćimović neće moći igrati »protiv *Zairea* u utorak«. U *Večernjem se listu* koji je izašao isti dan, na str. 18. i 19. kaže da Jugoslavija igra »bez Aćimovića protiv *Zairea*« i da Jovan Aćimović »neće nastupiti protiv *Zaira* zbog trećeg žutog kartona«, zatim da se Škotska u petak »sastaje sa selekcijom *Zairea*« i da je »na jednoj . . . strani 99-godišnja nogometna tradicija Škota, a na drugoj neiskustvo nogometaša *Zaira*«, itd.

Da li su, dakle, jezično opravdaniji oblici *Zaire*, gen. *Zairea*, dat. *Zaireu* itd. ili oblici *Zair*, gen. *Zaira*, dat. *Zairu* itd.?

U hrvatskim su narodnim govorima države oduvijek nazivane ili poimeničnim pridjevima ženskoga roda, uz koje se je razumijevala imenica *država*, *zemlja*, *kraljevina* i sl. (*Bugarska*, *Češka*, *Engleska*, *Francuska*, *Grčka*, *Mađarska*, *Njemačka*, *Poljska*, *Rumunjska*, *Španjolska*, *Švicarska*, *Turska*, *Ugarska* itd.), ili imenicama ženskoga roda, najčešće sa završetkom *-ija* < grč. ili lat. *-ia* (*Austrija*, *Belgija*, *Indija*, *Italija*, *Kanada*, *Libija*, *Palestina*, *Sirija* itd.).¹ U hrvatskom književnom jeziku danas ima i dosta državnih imena muškoga

¹ Kao iznimka djeluje državno ime *Egipat*, ali ta država baš zbog svojevrsnosti svoga imena, preuzeta iz Biblije, uglavnom i nije zamišljena kao država, nego kao »njeki kraj u Africi« ili kao grad (vidi u Akademijinu *Rječniku* s. v. *Egipat*, *Eđipat*, *Misir*).

roda, koja završavaju uglavnom na suglasnik (*Alžir, Irak, Iran, Island, Izrael, Japan, Kamerun, Luksemburg, Pakistan, Portugal,² Tunis, Vatikan, Vijetnam* itd.) i na -o (*Kongo, Maroko, Meksiko, Monako, San Marino, Togo* itd.). Od državnih imena muškoga roda koja u hrvatskom književnom jeziku završavaju na samoglasnik jedno završava baš na -e: *Čile*, gen. *Čilea*, pridj. *čileanski*, etn. *Čileanac* (u hrvatskim narodnim govorima, koliko mi je poznato, čuje se samo *Čila* ili *Čila*, gen. *Čilē* ili *Čilē*, pridj. *čilski* ili *čilski*; etnonima nisam čuo, ali bi po zapadnoj Hercegovini i Dalmatinskoj zagori, bez sumnje, glasio *Čiljanin* ili *Čiljanin*).

Oblici *Zaire*, gen. *Zairea*, dat. *Zaireu* ne bi, dakle, bili osamljeni. Ipak, čak ni zagovornici tih oblika ne bi lako pristali na pridj. *zaireanski* (kao *čileanski*) ili na etn. *Zaireanac* (kao *Čileanac*). Naime, ni jedan ni drugi oblik, koliko mi je poznato, dosad nisu potvrđeni. Ja sam nailazio samo na pridj. *zairski* i na etn. *Zairac*.³ Oni su izvedeni ne od osnove *Zaire-*, nego od osnove *Zair-*. To znači da i oni koji govore i pišu *Zaire*, gen. *Zairea* itd., govore tako i pišu samo zato što nominativni oblik shvaćaju kao padežni oblik koji je nepovrediv, u koji se uopće ne smije dirati.

Dakle, oblici *Zair*, gen. *Zaira*, dat. *Zairu* itd. svakako su preporučljiviji od oblika *Zaire*, gen. *Zairea*, dat. *Zaireu* itd.

Međutim, treba imati na umu da su u hrvatskim narodnim govorima, kako sam već rekao, uobičajena samo državna imena ženskoga roda. Da se je na to dosad više mislilo, danas bi bilo i znatno manje nesporazuma do kojih dolazi stoga što se katkad ne razlikuje (ili ne razlikuje dovoljno) ime države od imena kojega njezina ili tuđega grada (*Alžir, Gvatemala, Luksemburg, Meksiko, Monako, Panama, Salvador, San Marino, Singapur, Tunis, Vatikan*),⁴ zatim

² U hrvatskom književnom jeziku postoji i oblik *Portugalija*. On se je do godine 1966, tj. do pojave Aničeva članka *Portugal ili Portugalija?* — koji je objavljen u XIII. godištu časopisa *Jezik*, na str. 154—155 — susretao znatno češće. Iz onoga što sam rekao proizlazi da je taj oblik svakako više u duhu hrvatskoga jezika od izvornoga oblika. U dilemi da li *Portugal* ili *Portugalija* treba misliti i na činjenicu, koju Anič ne sagledava u potpunosti, da se izvorno ime *Portugal* pojavljuje u prilagođenim oblicima valjda i u svim drugim slavenskim književnim jezicima (rus., bug., mak. i srp. *Portugalija*, polj. *Portugalia*, češ., slvč. i slvn. *Portugalsko*), a od neslavenskih književnih jezika npr. u talijanskomu (*Portogallo*).

³ Vidi npr. *Večernji list* od 14. lipnja 1974, str. 19, od 17. lipnja 1974, str. 9, od 19. lipnja 1974, str. 18.

⁴ Da se vidi kolika se potreba javlja za razlikovanjem istoimene države i grada, dovoljno je upozoriti npr. na to da se netko može naći čak i na tlu najmanje države na svijetu (svega 0,44 km²), koja se u nas obično označuje imenom *Vatikan* (ali bi je bilo bolje zvati *Vatikanskom Državom*), a da uopće i ne vidi Vatikana. Međutim, zvuči paradoksalno da se je u nas u novije doba — osobito nakon spomenutoga Aničeva članka — uobičajeno i dobro načinjeno državno ime *Brazilija* počelo zamjenjivati neuobičajenim imenom *Brazil* (izvorno pisano: *Brasil*) zato što je novosagrađeni glavni grad te države prozvan imenom *Brazilija* (izvorno pisano: *Brasilia*), a da pri tom uopće nije uzeta u obzir činjenica da se više drugih, u naš jezični sustav čak slabije uklopljenih državnih imena također podudara s gradskim imenima.

ime države od imena otoka ili otočja (*Cipar, Filipini, Island, Maledivi*),⁵ pa ime države od imena gorja (*Libanon*), itd.⁶ Usto, ne treba zaboravljati da je ovdje riječ o državi čije ime do nas dopire u prvom redu preko francuskoga jezika, a u nas se u francuskim zemljopisnim, pa i osobnim imenima ženskoga roda završno *-e* obično zamjenjuje nastavkom *-a* (*Champagne > Champagna* ili *Šampanja, Provence > Provansa, Vendée > Vandeja, Marne > Marna; Jeanette > Jeanetta, Rosette > Rosetta*, itd.).

Prema tome, ni *Zaire*, gen. *Zairea*, dat. *Zaireu* itd., ni *Zair*, gen. *Zaira*, dat. *Zairu* itd., nego *Zàira*, gen. *Zàirē*, dat. *Zàiri* itd., pridj. *zàirskī*, etn. *Zàirac* ili *Zàiranin!*

Na samoglasnik *-e* završava i izvorno ime još jedne mlade afričke države. Ono se izvorno piše u obliku *Sierra Leone*. U nas se to državno ime španjolskoga porijekla obično piše u obliku *Sijera Leone*. Ako se prosuđuje po potvrđama, osjeća se ili kao jedinstvena imenica muškoga roda — u tom se slučaju javlja u padežnim oblicima *Sijera Leone*, gen. *Sijera Leonea*, dat. *Sijera Leoneu* itd., ili kao jedinstvena imenica ženskoga roda — u tom se slučaju javlja u padežnim oblicima *Sijera Leone*, gen. *Sijera Leonē*, dat. *Sijera Leoni* itd. Tako se npr. u *Atlasu svijeta* (izd. Jugoslavenskoga leksikografskog zavoda), Zagreb, 1963, str. 168, kaže da se Liberija nalazi »između Gvineje na sjeveru, Obale Bjelokosti (bolje: Obale Bjelòkosnē ili Bjelòkosnē Obale — D. A.) na istoku, Atlantskog oceana na jugozapadu i *Sijera Leone* na sjeverozapadu«.

Nameće se zaključak da bi i to državno ime trebalo stabilizirati s nastavkom *-a* u nominativu singulara, i to u obliku *Sjeralèõna*.⁷ Međutim, budući da je bar drugi član izvornoga imena u nas odviše razumljiv, taj bi oblik djelovao dosta iskrivljeno pa bi bio teško prihvaćen. Stoga mislim da bi to državno ime trebalo stabilizirati u obliku *Sjeralèõnskā Repùblika* ili kraćem obliku *Sjeralèõnskā* (pridj. *sjeralèõnskī*, etn. *Sjeralèõnac* ili *Sjeralèõnjanin*). Upravo taj oblik i najviše odgovara duhu hrvatskoga jezika, u kojemu se, kako sam već spomenuo, javlja mnoštvo državnih imena toga, pridjevskog tipa.⁸

⁵ Kako je poznato, država može biti i veća i manja od otoka ili otočja po kojemu nosi ime. — Korisno je ovdje upozoriti da se država koja je smještena na golemom otoku Madagaskaru (više nego dvaput većem od Jugoslavije) i na nekoliko, prema njemu gotovo beznačajnih otoka ne zove *Madagaskar*, kako je katkad zabilježeno čak i u zemljopisnim priručnicima, nego *Malgaška Republika* (etn. *Malgaš*). Vidi o tome i u Pavešićevu *Jezičnom savjetniku s gramatikom*, Zagreb, 1971, s. v. *Madagaskar* i *Malgašanin*.

⁶ Zanimljivo je da se u novije doba u sredstvima javnoga informiranja državno ime *Jordanija* obično zamjenjuje imenom *Jordan*, kako se, zapravo, zove samo rijeka po kojoj je država Jordanija dobila ime.

⁷ Usput ističem da bi izvorno državno ime *Sri Lanka* (prije *Cejlon*) trebalo u nas izgovarati i pisati u jedinstvenom obliku *Srilānka*, pridj. *srilānački*, etn. *Srilānčanin* (pl. *Srilānčāni*).

⁸ Od novijih državnih imena načinjenih na taj način posebno upozoravam na ime *Dominikanska Republika* (pridj. *dominikanski*, etn. *Dominikanac*). Teško je razumjeti one koji u posljednje doba mijenjaju to već uobičajeno ime u *Dominikana*. Ako se osjeća potreba za kraćim imenom, kraćenje se može provesti tako da se dvočlano ime *Dominikanska Republika* pretvori u jednočlano — *Dominikanska*.

Dodajem da bi se u takvu tvorbenom obliku mogla prihvatiti čak i državna imena koja se danas ne razlikuju od gradskih, redovito glavnogradske imena: *Alžirska Republika* ili *Alžirska* (glavni grad: Alžir),⁹ *Gvatemalska Republika* ili *Gvatemala* (glavni grad: Gvatemala),¹⁰ *Luksemburška Vojvodina* ili *Luksemburška* (glavni grad: Luksemburg; pokrajina u Belgiji: Luxembourg),¹¹ *Meksička Država* ili *Meksička* (glavni grad: Meksiko; federalna država u Meksičkoj: México),¹² *Monačka Kneževina* ili *Monačka* (grad u njoj: Monaco),¹³ *Panamska Republika* ili *Panamska* (glavni grad: Panama),¹⁴ *Salvadorska Republika* ili *Salvadorska* (glavni grad: San Salvador),¹⁵ *Sanmarinska Republika* ili *Sanmarinska* (glavni grad: San Marino),¹⁶ *Singapurska Republika* ili *Singapurska* (glavni grad: Singapur),¹⁷ *Tuniska Republika* ili *Tuniska* (glavni grad: Tunis),¹⁸ *Vatikanska Država* ili *Vatikanska* (glavni grad: Vatikan).¹⁹ Ta bi državna imena trebalo shvaćati ne kao da stoje prema određenim gradskim imenima, nego prema određenim etnonimima: *Alžirska* prema *Alžirac*, *Gvatemalska* prema *Gvatemalac*, *Luksemburška* prema *Luksemburžanin* itd. Ona se po tvorbenom obliku mogu uspoređivati s mnogim već uvriježenim državnim imenima: *Danska* (etn. *Danac*), *Irska* (etn. *Irac*), *Nizozemska* (etn. *Nizozemac*), *Norveška* (etn. *Norvežanin*), *Švedska* (etn. *Švedanin*) itd.

⁹ Ta se država izvorno, na francuskom jeziku, zove *Republique Algérienne démocratique et populaire*, a njezin glavni grad *Alger*.

¹⁰ Ta se država izvorno zove *República de Guatemala*, a njezin glavni grad *Guatemala*.

¹¹ Ta se država izvorno zove *Grand-Duché de Luxembourg*, a njezin glavni grad *Luxembourg*.

¹² Ta se država izvorno zove *Estados Unidos Mexicanos* (dakle, bilo bi točnije: *Sjedinjene Meksičke Države*), a njezin glavni grad *Ciudad de México*.

¹³ Ta se država izvorno zove *Principauté de Monaco*. Njezin je glavni grad *Monte Carlo*.

¹⁴ Ta se država izvorno zove *República de Panamá*, a njezin glavni grad *Panamá*.

¹⁵ Ta se država izvorno zove *República de El Salvador*, a njezin glavni grad *San Salvador*. U dojučerašnjoj Braziliji, a današnjem Brazilu postoji velegrad *São Salvador* (po broju stanovnika velik gotovo kao trećina Salvadorske Republike), čije se ime u nas obično pojavljuje u obliku *Salvador*; tako npr. u *Atlasu svijeta*, Zagreb, 1963, str. 98. i karte 151. i 156. i u *Leksikonu JLZ*, Zagreb, 1974, str. 862. i karta uz str. 25.

¹⁶ Ta se država izvorno zove *Repubblica di San Marino*, a njezin glavni grad *San Marino*.

¹⁷ Ta se država izvorno zove *Republic of Singapore*, a njezin glavni grad *Singapore*.

¹⁸ Ta se država izvorno zove *Al-Djoughouria Attunusia*, a njezin glavni grad *Tunis*.

¹⁹ Ta se država izvorno zove *Stato della Città del Vaticano*, a njezin glavni grad *Città del Vaticano*.

O S V R T I

ODMOR, DOPUST, ODSUSTVO

0. U suvremenom se pisanom i govornom jeziku riječi *odmor*, *dopust* i *odsustvo* pojavljuju u sličnim ili istim značenjima. Zbog toga je potrebno promotriti njihovu starinu, podrijetlo i značenje kako bi se na temelju toga mogla razgraničiti njihova upotreba.

1. Sve se tri riječi upotrebljavaju već u 19. stoljeću. U Rječniku Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (AR) nalazimo prvu potvrdu za riječ *odmor* u Stulićevu Rječosložju, Dubrovnik, 1806, za riječ *odsustvo* u Popovićevu Srpsko-njemačkom rječniku, Pančevo, 1895, a riječ *dopust* nije potvrđena u AR, premda se i ona upotrebljava u 19. stoljeću, što se vidi iz drugih potvrda, koje se navode u daljem tekstu.

Rječnik Matice hrvatske (RMH) i Rečnik Srpske akademije nauka i umjetnosti (RSA) imaju riječ *dopust*. U Rječniku Matice srpske (RMS) nalazimo zabilježene riječi *odsustvo* i *odmor*. Iz građe za Rječnik Matice hrvatske i Matice srpske vidi se da je riječ *odmor*, između ostalih pisaca, potvrđena kod S. S. Kranjčevića, T. Maretića, T. Ujevića, M. Krleže, u »Obzoru«, raznim priručnicima za sportske igre; riječ *dopust* potvrđena je s jedne strane kod A. Šenoe, E. Kumičića, J. E. Tomića, A. G. Matoša, M. Krleže, S. Kolara, V. Kaleba, M. Božića i drugih, a s druge strane kod D. Lapčevića, J. Prodanovića, S. Matavulja, I. Čipika, dok je riječ *odsustvo* zabilježena kod hrvatskih pisaca u V. Cara Emina. U Građi za Benešićev Rječnik hrvatskoga književnog jezika riječ *odmor* potvrđena je kod L. Perkovića, M. Krleže i drugih. Za riječ *dopust* ima više potvrda, i to iz Martića, F. Becića, F. Mažuranića, Leskovara, Krleže i dr., ali nije potvrđena riječ *odsustvo*, već samo riječ *odsustvo*, i to u: Martića, J. E. Tomića, A. G. Matoša.

Na temelju podataka što ih pruža navedena građa može se izvući zaključak da učestalost spomenutih triju riječi nije ista. Riječ *odmor* dosta je česta u potvrdama iz djela pisaca i raznovrsnih sportskih priručnika. *Dopust* je potvrđen u književnim djelima i jednom priručniku (Kušar, Narodno blago), a za riječ *odsustvo* u građi kojom sam se služila postoji jedna potvrda iz književnoga djela i jedna iz pravne periodike.

2.0. U AR nalazimo podatak da je riječ *odmor* nomen actionis prema glagolu *odmoriti se*, *odmarati se* i znači:

- a) počinak, odmor u pravom smislu,
- b) odmor u stihu ili cezura,
- c) zemljište u okolici Beograda.

U rječniku Matice srpske *odmor* se tumači kao:

- 1) prekid aktivnosti (fizičke ili psihičke) radi nadoknade utrošene snage, počinak, mirovanje;
- 2) prekid nekog rada, funkcioniranja nečega, pauza, stanka, npr. u školi, u predstavi;
- 3) predah u stihu (cezura).

Značenje riječi *odmor* navedeno u RMS pod 2) nije posebno izrečeno u AR, ali nije ni isključeno iz tumačenja riječi *odmor* koje se u AR navodi kao a), tj. počinak, odmor u pravom smislu.

2.1. U AR ne nalazimo riječi *dopust*. Zabilježena je samo riječ *dopusnost* u značenju dopuštenje, i to u Kavanjina. Tumačenja riječi *dopust* u RMH i RSA gotovo se poklapaju.

RMH ima za *dopust*:

- 1) dopuštenje, dozvola;
- 2) oslobođenje od rada, od službe na određeno vrijeme radi odmora, liječenja i sl.

Rječnik SANU:

- 1) dozvola, odobrenje;
- 2) odobreno odsustvo s družnosti: odmor, godišnji odmor.